

НЕКАЛЬКІ ЗАЦЕМАК ПА ГРАФІЦЫ І ГРАМАТЫЦЫ

(З цыклу «Зацемкі для добрых сяброў»)

У 2005 годзе разам са спробай мадэрнізацыі клясычнага правапісу групай філолагаў-энтузіястаў было прапанавана адлюстраваць наглядна ў граматыцы і графіцы беларускага шрыфту (альфабэту) ўзрыўны гук «Г». Практычна, тут нічога ня трэба было прыдумаць, але вярнуцца да старабеларускага «КГ».

Філолагі, аднак, для абазначэння цвёрдага ўзрыўнога «Г» прапанавалі крэскаванае «Г» (як ва ўкраінскім альфабэце). Такіх слоў з узрыўным «Г» ня шмат. Можна быць і прапанаваны варыянт. Графічна літара выглядае прыймальна.

Магчыма, варта графічна адлюстраваць ётаванае «і» пасля разьдзяляльных знакаў (напрыклад, у словах «вера**і**», «Ільі**і**нскі» і інш.), а таксама пасля галосных літар **а, о, у, ы, э, е, я** – напрыклад «за**і**ка», «во**і**», «Уілья**м**, Уімблдонскі» (турнір), «Мары**і**нская» (гімназія), (у) «Кар**э**і», «зав**е**і» (на «асамбле**і**»), (рака) «Я**і**к», «каля**і**ны» і т. п.). Дыякрытычны надрадкавы знак (калі зыходзіць з правілаў палеаграфіі) тут найлепш падыходзіць «трэма» ці «умляют» (двукропак) альбо (што графічна прыгажэй) – верхняе «колца», як ў чэшскім, славацкім, скандынаўскіх альфабэтах. Тонкасьці фанэтыкі пажадана адлюстроўваць у альфабэце. Графічнае выяўленьне мовы павінна быць жывым, адпаведным, літары «сьпяваць».

У беларускім кірылічным шрыфце ёсць некалькі графічна не дасканалых літар. Але выяўленчыя праблемы зь імі ўсё ж вырашальныя, акрамя адной. Гэта вялікая (загалоўная) літара «Д» (складанасьць для мастакоў у афармленьні тэкстаў). Гэтая грувацкая (вялікая) літара модульна выбіваецца ў большыні распаўсюджаных кірылічных шрыфтоў. Гарманізаваць яе з астатнімі літарамі выяўленьчага раду (загалоўку) – часам праблема для мастака.

Як на мой погляд, увесь вялікі шэраг літар – «маюскул» – у кірылічным альфабэце недасканала дапасаваны і модульна кепска стыкуецца.

Тым часам у пісьмовым (прапісным) варыянце ўсё згарманізавана. Літара пішацца так:

«**D, D, D, D**». Праблему можна вырашыць, увёўшы ў друкаваны шрыфт (у вялікі шэраг) прапісную форму літары, мадэрнізаваўшы яе пад друкаваны варыянт. Калі заменім загалоўную (вялікую) літару «Д» на вялікую адаптаваную прапісную «**D**», тады модульная карціна шрыфту палепшыцца. Гэта, якраз арганічны і лёгкі для ўспрыняцьця падыход, бо зьмена не кардынальная, літара пазнавальная (яна ёсць у курсыве альфабэту). Прытым існуючую вялікую літару «Д» выкідаць з шрыфту ня трэба. Два друкаваныя варыянты «Д» і «**D**» могуць існаваць побач, бо два варыянты напісаньня літары з рознымі выноснымі элементамі існуюць таксама ў прапісным пісьме («**d**» і «**d**»).

У кнізе паэзіі і фатаграфіі «*Дарога*» (2007 г.) я так і зрабіў, надрукаваўшы заглавак з адаптаванай прапіснай «**D**». І што цікава, гэтай акалічнасьці, фактычна, ніхто не заўважыў. Хаця, з майго боку – тут самавольны факультатыв ў графіку беларускага шрыфту. Самаісна такога як бы нельга і рабіць (але можа за адзін раз мне прабаць). Выходзіць, аднак, што мадэрнізаваная прапісная «**D**» і графічна, і псіхалагічна лёгка ўжываецца ў друкаваны беларускі «вялікі» шрыфт.

Вядома, гэта справа адказная і вымагае адпаведнай згоды і высокага рашэньня. Яна таксама быццам бы і не першачарговая. Жыве беларускі альфабэт у сваёй сістэме, і дзякуй Богу. Усё там проста і рацыянальна. Тым часам, варта задумацца аб графічнай дасканаласьці нашага беларускага кірылічнага шрыфту, і дзе магчыма – выявіць яе, нічога ў прынцыпе не разбураючы. Мяркую, што пасля ліквідвцы антыбеларускага рэжыму ўсё так і станеца.

29 верасьня 2017 г.

Зянон ПАЗЬНЯК